همبستگی باور به جهان آخرت و نگرش به مرگ در سالمندان

حدیثه السادات طباطبایی[1]، مهرانگیز قبیمی[2]، فائزه خواجه میرزایی[3]، حانیه اسدی نژاد[4]، نفیسه حکمتی پور[5]، فاطمه شیخ نژاد[6]

۱.گروه پرستاری داخلی جراحی، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی، شیراز، ایران.
۲. بیمارستان امام خمینی دانشگاه علوم پزشکی زابل، زابل، ایران.
۳. کمیته تحقیقات دانشجویی، دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی، تهران، ایران.
۴. بیمارستان شهدا بندرگز، دانشگاه علوم پزشکی گلستان، بندرگز، ایران.
۵. گروه پرستاری، واحد علی آباد کتول، دانشگاه آزاد اسلامی، علی آباد کتول، ایران.
۶.. بیمارستان ۵ آذر، دانشگاه علوم پزشکی گلستان، گرگان، ایران.

توسعه پرستاری در سلامت/ دوره دوازدهم/ شماره ۲/ پاییز و زمستان ۱۴۰۰

چکیده

زمینه و هدف: باور به جهان آخرت و حیات پس از مرگ در تمامی ادیان وجود دارد. تقویت باور به جهان آخرت موجب حالات عاطفی مثبت و افزایش سازگاری با مشکلات و کاهش ترس از مرگ و ایجاد زندگی پرمعنی می گردد. لذا این مطالعه با هدف بررسی همبستگی باور به جهان آخرت با نگرش مرگ در سالمندان استان گلستان در سال ۱۳۹۷ انجام شد.

مواد و روش‌ها: این مطالعه توصیفی همبستگی نمونه پژوهش ۲۳۰ سالمند بالای ۶۰ سال انجام شد. ابزار گرداوری اطلاعات پرسشنامه استاندارد باوربه معاد و نگرش به مرگ می‌باشد. که با روش خودگزارش‌دهی اطلاعات جمع‌آوری شد. داده‌ها به وسیله آمار توصیفی (میانگین و انحراف معیار) و آمار استنباطی (ضریب همبستگی اسپیرمن و کروسکال والیس) تجزیه تحلیل شد.

نتیجه‌گیری : نمره میزان باور به جهان آخرت در میان نمونه‌ها ۸/۴۱ ± ۷۰/۶۲ و نمره نگرش به مرگ ۱۶/۵۸ ± ۰۸/ ۱۲۸بود. آزمون ضریب همبستگی پیرسون بین باور به جهان اخرت و نگرش به مرگ ارتباط معنی‌داری را نشان نداد(r =۰/۰۱، p =۰ /۹). نتایج این مطالعه نشان داد بین باور به جهان آخرت با نگرش مرگ در سالمندان ارتباط معنی‌داری وجود ندارد. لذا لازم است با درک نیازهای معنوی سالمندان به این مسئله توجه بیشتری شود زیرا مراقبت‌های معنوی براساس نیازهای سالمندان نقش مهمی در ارتقاء سلامت و کیفیت زندگی دارد.

واژگان کلیدی: باور به جهان آخرت، نگرش مرگ، سالمندان

آدرس مکاتبه: دانشگاه آزاد اسلامی ، واحد علی آباد کتول

Email: nhekmati1368@gmail.com

[Downloaded from ndhj.lums.ac.ir on 2026-11-27]

مقدمه

امروزه به دلیل بهبود شرایط زندگی و ارائه مراقبت‌های بهداشتی و درمانی مناسب، شاهد افزایش طول عمر سالمندان می‌باشیم (۱, ۲) پیش‌بینی می‌گردد تا سال۲۰۵۰ تعداد سالمندان به ۲میلیارد و صدمیلیون نفر خواهد رسید(۳). در ایران نیز بررسی‌ها و شاخص‌های آماری حاکی از رشد پر شتاب سالمندی می‌باشد. پیش‌بینی می‌گردد در سال ۱۴۱۰در کشور ایران شاهد یک انفجار جمعیتی در گروه سنی سالمندان می‌باشیم(۴). براساس آخرین سرشماری کشور در سال ۱۳۹۵ نرخ جمعیت سالمندی ایران ۹/۲۷ می‌باشد(۵). تعداد جمعیت سالمندان در انتها سال ۱۴۰۰ بیش از ۱۰ میلیون نفر خواهد رسید(۲). یکی از واقعیت‌های انکار ناپذیر در سالمندی، نزدیک‌شدن به واقعیت مرگ است. زیرا مرگ مفهومی است که هیچ انسان زنده‌ای آن را تجربه و لمس ننموده است(۶). در سن سالمندی افراد به طور قابل ملاحظه‌ای روابط و نقش‌های اجتماعی خود را از دست می‌دهند و همزمان با کاهش قوای جسمانی، از دست دادن عزیزان و جدا شدن فرزندان بیش از بیش به مرگ فکر می‌نماید (۷). فکر کردن به مرگ موجب ترس و هیجانات منفی توام با اضطراب می‌گردد (۸). نگرش منفی به مرگ موجب کاهش امید به زندگی و کاهش کیفیت زندگی در سالمندان می‌گردد(۹) لذا عدم درک از مرگ در سن سالمندی موجب درماندگی، از دست‌دادن کنترل و اختلال در عملکرد روزانه زندگی و بروز اختلالات روانی و ترس از مرگ می‌گردد(۱۰, ۱۱). مطالعات نشان می‌دهد دین نقش حیاتی در نگرش افراد به مرگ دارد. باور به معاد موجب کاهش اضطراب مرگ می‌گردد(۱۲). برای همین شناخت معنویت و درک باورهای دینی، سبب کاهش ترس از مردن و ایجاد نگرش درست به مرگ می‌گردد(۱۳) برای همین نگرش‌های معنوی نقش بسیار مهمی در نحوه درک از مردن دارند(۶, ۱۴). مطالعات نشان می‌دهد سالمندانی که اعتقادات معنوی بیشتری دارند مشکلات شناختی نظیر اختلالات حافظه کمتر می‌باشد. مطالعات نشان می‌دهد باور به معاد و نگرش‌های معنوی موجب بهبود وضعیت شناختی در سالمندان می‌گردد(۱۵, ۱۶). باور به معاد و نگرش‌های دینی موجب سازگاری فرد با رویدادهای ناگوار زندگی و ایجاد انگیزه و زندگی بهتر می‌گردد(۱۷) زیرا اعتقادات و باور به خدا در سن سالمندی موجب بهبود سلامت جسمانی و ایجاد انسجام بیشتر می‌گردد(۱۸). اعتقادات دینی در سن سالمندی همچون سپر دفاعی در برابر فشارهای زندگی می‌باشد که در سن سالمندی افزایش نگرش‌های دینی موجب ایجاد شادی و افزایش رضایت از زندگی می‌گردد(۱۹, ۲۰). لذا می‌توان گفت پایبندی به مناسک دینی و باور به معاد موجب کنار آمدن با مفهوم مرگ و کاهش اضطراب ناشی از مردن می‌شود(۴) ولی متاسفانه علیرغم پیشرفت‌های علوم پرستاری در زمینه مراقبت‌های درمانی به خصوص مراقبت‌های سالمندی هنوز درخصوص مفاهیم نظیر درک از مرگ و نیازهای معنوی در این سن مطالعات کافی وجود ندارد(۲۱). از آنجایی که ما در کشوری اسلامی زندگی می‌نماییم که باور به جهان‌آخرت و حیات پس از مرگ از باورهای جدایی ناپذیر زندگی به شمار می‌آید(۲۲). این مطالعه با هدف همبستگی باور به جهان آخرت با نگرش به مرگ در سالمندان انجام شد.

روش کار

مطالعه از نوع توصیفی همبستگی می‌باشد. جامعه پژوهش سالمندان استان گلستان می‌باشند. این مطالعه در سال ۱۳۹۷ با روش نمونه‌گیری خوشه‌ای انجام شد. پژوهشگر ابتدا لیستی از شهرهای استان گلستان تهیه نمود. سپس با روش تصادفی ساده جامعه این پژوهش را انتخاب نمود. محیط این پژوهش شهرهای(علی‌آباد کتول در مرکز، کردکوی در غرب، مینودشت و گنبدکاووس در شرق) استان گلستان بود. شرایط ورود به مطالعه سالمندان بالای ۶۰ سال که آگاه به زمان مکان و هوشیار و از حداقل سواد خواندن و نوشتن برخوردار بودند. معیارهای حذف از مطالعه سالمندانی که تمایل به شرکت در این مطالعه را نداشتند. همچنین سالمندانی که براساس پرسشنامه با روش خودگزارش دهی سابقه بیماری مزمن روانی نظیر افسردگی و اختلالات روانی یا سابقه بستری به دلیل سکته مغزی و قلبی داشتند از این مطالعه حذف شدند.

حجم نمونه این پژوهش براساس مقاله جدیدی و همکاران(۲۰۱۳) و با کمک با نرم‌افزار آماری *G*POWER* در سطح معنی‌داری دوطرفه ۰/۰۵، توان آزمون۰/۹۵، ۰/۲۲= r به تعداد۲۳۰ نفر محاسبه شد(۲۳).

[Downloaded from ndhj.lums.ac.ir on 2026-11-27]

ابزار گردآوری اطلاعات در این مطالعه پرسشنامه چند قسمتی بوده است. فرم مشخصات جمعیت شناختی(سن، جنس، تاهل، شغل، تحصیلات و محل سکونت) بود. پرسشنامه باور به جهان آخرت(معاد) در سال ۱۳۹۱ توسط گل‌پرور و همکاران طراحی و روانسنجی شد. این پرسشنامه شامل۲۷سوال براساس مقیاس لیکرت ۵گزینه‌ای از نمره ۱تا ۵ با دامنه نمرات ۱۳۵-۲۷ نمره دهی شده بود که نمره بالا نشان دهنده باور بیشتر به جهان آخرت می‌باشد(۱۳, ۲۴). پرسشنامه نگرش به مرگ، فرم تجدید نظر شده وونگ و همکاران می‌باشد. این پرسشنامه در سال ۱۹۹۲ ساخته شد. شامل ۳۲ سوال که براساس مقیاس لیکرت ۷گزینه ای از نمره ۱تا ۷ نمره دهی شده است . دامنه نمرات سوالات ۲۲۴-۲۲ نمره دهی شد. نمره بالا نشان دهنده نگرش به مرگ بالا می‌باشد(۲۵, ۲۶).

روایی این دو پرسشنامه با روش روایی صوری (*Face Validity*) و روایی محتوی (*content validity*) توسط ۱۰ تن از اعضای هیئت علمی دانشگاه علوم پزشکی و دانشگاه آزاد اسلامی مورد تایید قرار گرفت.

روایی محتوی این پرسشنامه از طریق روایی ملاک و روایی همزمان مورد تایید قرارگرفت(۲۴).

پایایی*Reliabilit* پرسشنامه باور به جهان آخرت در مطالعه *Golparvar*(۲۰۱۳) با روش آزمون آلفای کرونباخ r =۰/۸۸ تایید شد(۱۳). پرسشنامه نگرش به مرگ در مطالعه حجتی و همکاران(۲۰۱۵) با ضریب آلفای کرونباخ r =۰/۷۷ مورد تایید قرار گرفت(۲۶). پایایی این دو پرسشنامه توسط روش آزمون مجدد در این مطالعه انجام شد. پایایی پرسشنامه باور به جهان آخرت با ضریب همبستگی ۰/۸۷ و پرسشنامه نگرش به مرگ با ضریب همبستگی ۰/۹۰ مورد تایید قرار گرفت.

برای اجرای این مطالعه بعد از تصویب طرح در شورای پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علی‌آباد کتول و کد اخلاق پژوهش از کمیته اخلاق زیستی دانشگاه آزاد اسلامی واحد چالوس در کشور ایران به شماره *IR.IAU.CHALUS.REC.1395.12* اخذ گردید. در زمان جمع‌آوری اطلاعات پژوهشگر ضمن توضیح اهداف پژوهش به شرکت‌کنندگان و اطمینان از گمنامی و بی‌خطر بودن این پژوهش و اخذ رضایت کتبی برای شرکت در این مطالعه، با روش خودگزارش‌دهی اطلاعات را جمع‌آوری نمود. سپس بعد از وارد نمودن اطلاعات در نرم افزار آماری*spss21* و تعیین نرمال نبودن متغییرها با *Kolmogorov-Smirnov Test* اطلاعات توسط آمار توصیفی(میانگین و انحراف معیار) و آمار استنباطی(ضریب همبستگی اسپیرمن ، یو من ویتنی و آزمون کروسکال والیس) در سطح معنی‌داری ۰/۰۵ تجزیه تحلیل شد.

یافته‌ها

میانگین سن سالمندان در این مطالعه ۶/۵۹ ± ۶۷/۹۶ سال بود. از نظر جنسیت ۶۱/۴٪(۱۳۵نفر) زن و ۳۸/۶٪(۸۵نفر) مرد و از نظر وضعیت تاهل۹۱/۴٪(۲۰۱نفر) متاهل و ۸/۶٪(۱۹نفر) بیوه و از نظر سطح سواد ۳۸/۲٪(۸۴نفر) سواد در حد خواندن و نوشتن داشتند. از نظر شغل ۴۹/۱٪(۱۰۸نفر) خانه‌دار بودند. به طور میانگین واحدهای پژوهش ۰/۸ ± ۳/۱فرزند داشتند.

نتایج این مطالعه میانگین و انحراف معیار باوربه جهان آخرت را۸/۴۱ ± ۷۰/۶۲و میزان نگرش به مرگ را ۱۶/۵۸ ± ۱۲۸/۰۸نشان داد. آزمون ضریب همبستگی اسپیرمن بین باور به جهان آخرت و نگرش به مرگ ارتباط معنی‌داری را نشان نداد(r =۰/۰۱، p =۰/۹)

Mann–Whitney U tes بین باور به جهان‌آخرت با تأهل(P =۰/۶۴) و جنس(P=۰/۵۶) اختلاف معنی‌داری را نشان نداد. آزمون کروسکال والیس بین باور به جهان آخرت با شغل(P =۰/۸۲) و سن(P =۰/۲۸) اختلاف معنی‌داری را نشان نداد. ولی این آزمون با تحصیلات اختلاف معنی‌داری نشان داد(P=۰/۰۰۷) طوری که افراد تحصیل کرده باور بیشتری به جهان آخرت داشتند (جدول شماره۱).

[Downloaded from ndhj.lums.ac.ir on 2026-11-27]

جدول (۱) تعیین ارتباط باوربه جهان آخرت با مشخصات جمعیت شناختی در سالمندان

جمعیت شناختی		باوربه جهان اخرت	میانگین و انحراف معیار	P_value
سن	زیر ۷۰	۱۵۵	۷۰/۸۸ ± ۸/۶۱	P=۰/۲۸
	۷۰-۸۰	۴۱	۷۱/۱۲ ± ۸/۲۵	
	بالا ۸۰	۲۴	۶۸/۱۲ ± ۷/۱۸	
جنس	زن	۱۳۵	۷۰/۷۹ ± ۹/۲۹	P=۰/۵۶
	مرد	۸۵	۷۰/۳۶ ± ۶/۸۱	
تاهل	متاهل	۲۰۱	۷۰/۵۹ ± ۸/۳۷	P=۰/۶۴
	مجرد	۱۹	۷۰/۰۱ ± ۹/۰۳	
تحصیلات	بیسواد	۸۴	۷۰/۷۲ ± ۷/۳۸	P=۰/۰۰۷
	ابتدایی	۴۶	۷۱/۹۷ ± ۹/۴۷	
	سیکل	۲۴	۷۰/۴۱ ± ۹/۲۷	
	متوسطه	۲۰	۶۷/۹۱ ± ۸/۸۹	
	دیپلم	۲۶	۶۶/۹۲ ± ۶/۱۵	
	دانشگاهی	۲۰	۷۴/۹۱ ± ۸/۹۷	
شغل	خانه دار	۱۰۸	۷۰/۶۸ ± ۹/۰۱	P=۰/۸۲
	کارمند	۳۰	۷۱/۵۶ ± ۱۰/۴۲	
	آزاد	۶۸	۷۰/۱۶ ± ۶/۷۷	
	کشاورز	۱۴	۷۰/۴۲ ± ۸/۴۱	

آزمون یو من ویتنی ***Mann–Whitney U tes*** بین نگرش به مرگ با تاهل (P=۰/۱۱)، محل سکونت(P=۰/۳۹) اختلاف معنی‌داری را نشان نداد. ولی این آزمون بین نگرش به مرگ با جنس اختلاف معنی‌داری را نشان داد(P=۰/۰۶) طوری که نگرش به مرگ در مردان مثبت‌تر می‌باشد.

آزمون کروسکال والیس (*kruskal-Wallis H test*) بین نگرش به مرگ با سن(P=۰/۹۷) و شغل(P=۰/۳۱) اختلاف معنی‌داری رانشان نداد ولی این آزمون با تحصیلات اختلاف معنی‌داری را نشان داد(P=۰/۰۴) طوری که افراد تحصیلات دانشگاهی نگرش به مرگ مثبت تری داشتند(جدول شماره۲)

[Downloaded from ndhj.lums.ac.ir on 2026-11-27]

جدول (۲) تعیین ارتباط نگرش به مرگ با مشخصات جمعیت شناختی در سالمندان

جمعیت شناختی		نگرش به مرگ	میانگین و انحراف معیار	P_value
سن	زیر۷۰	۱۵۵	۱۲۷/۷۱ ± ۱۵/۳	P=۰/۹۷
	۷۰-۸۰	۴۱	۱۲۹/۹ ± ۲۰/۸۸	
	بالا ۸۰	۲۴	۱۲۷/۴۲ ± ۱۶/۹۲	
جنس	زن	۱۳۵	۱۲۶/۰۲ ± ۱۵/۸۴	P=۰/۰۶
	مرد	۸۵	۱۳۱/۳۶ ± ۱۷/۲۹	
تاهل	متاهل	۲۰۱	۱۲۸/۸۲ ± ۱۶/۰۵	P=۰/۱۱
	مجرد	۱۹	۱۲۰/۳۲ ± ۲۰/۳۵	
تحصیلات	بیسواد	۸۴	۱۲۶/۶۸ ± ۱۷/۸۲	P=۰/۰۴
	ابتدایی	۴۶	۱۲۷/۱۱ ± ۱۸/۴۵	
	سیکل	۲۴	۱۲۵/۲۹ ± ۱۴/۵۷	
	متوسطه	۲۰	۱۳۲/۶۱ ± ۸/۱۸	
	دیپلم	۲۶	۱۲۹/۶۵ ± ۱۴/۷۱	
	دانشگاهی	۲۰	۱۳۲/۳۱ ± ۱۷/۵۱	
شغل	خانه دار	۱۰۸	۱۲۶/۸۸ ± ۱۸/۸۵	P=۰/۳۱
	کارمند	۳۰	۱۲۶/۳۱ ± ۱۲/۹۱	
	آزاد	۶۸	۱۳۰/۲۲ ± ۱۳/۶۹	
	کشاورز	۱۴	۱۳۱/۳۸ ± ۱۷/۷۵	

بحث

نتایج مطالعه باور به جهان آخرت را بالاتر از میزان میانگین نشان داد. نتایج مطالعات مشابه نشان داد اعتقادات دینی و باورهای دینی در سالمندان قوی‌تر از سایر دوره‌های زندگی می‌باشد (۲۷). زیرا گرایش به افکار معنوی و اعمال معنوی در اواخر عمر موجب گسترش ابعاد روان در افراد می‌گردد(۲۸). یاد خدا و اعتقاد به جهات‌آخرت موجب تقویت ابعاد روانشناختی در سالمندان می‌گردد (۲۹). برای همین می‌توان گفت باور به معاد و جهان آخرت موجب افزایش خودکارآمدی و سازگاری می‌گردد(۵, ۳۰). بر همین اساس نگرش‌های معنوی و باورهای دینی در سن سالمندی پررنگ‌تر می‌گردد(۳۱, ۳۲). مطالعات نشان می‌دهد اکثر سالمندان باور به قیامت و جهان آخرت در آنها وجود دارد. معتقدند در جهان پس از مرگ به اعمال آنها رسیدگی می‌شود (۳۳). در این مطالعه میزان نگرش به مرگ در سالمندان بالاتر از میزان میانگین بود. مطالعات نشان می‌دهد. با افزایش سن و پیر شدن، تفکر انسان در مورد پدیده مرگ بیشتر می‌شود (۳۳). برای همین فکر کردن به مرگ یکی از افکار مربوط به سن سالمندی می‌باشد (۳۴). برخی از سالمندان مفهوم مرگ را به

[Downloaded from ndhj.lums.ac.ir on 2026-11-27]

عنوان یک مرحله طبیعی از زندگی می‌دانند. برخی دیگر مرگ را پایان حیات تلقی می‌نمایند (۳۵). سالمندان به دلیل افزایش طول عمر و مشاهده مرگ اطرافیان و عزیزان درک بیشتری از مفهوم مرگ دارند (۳۳, ۳۶). لذا افرادی که به مرگ نگاه عمیق‌تری دارند کمتر از مرگ می‌ترسند (۲۶). این افراد با نگرش مثبت‌تر به مرگ سال‌های آخر عمر را بهتر سپری می‌نمایند (۳۲).

نتایج مطالعه حاضر نشان داد بین باور به جهان‌آخرت و نگرش به مرگ در سالمندان ارتباط معنی‌داری وجود ندارد. در مطالعه حسینی و همکاران (۲۰۱۹) بین باورهای دینی با ترس از مرگ ارتباط معنی‌داری وجود ندارد. در این مطالعه باورهای معنوی نقشی در نگرش مرگ سالمندان ندارد (۳۵). ولی نتایج مطالعات مشابه نشان داد عقاید و باورهای دینی نقش مهمی در کاهش اضطراب و ترس از مرگ سالمندان دارند (۳۷). زیرا با افزیش سن گرایش‌های مذهبی و نیازهای معنوی بیشتر می‌شود. اکثر سالمندان از عقاید مذهبی نظیر باور به معاد و جهان آخرت به عنوان منبع آرامش یاد می‌نمایند (۳۲). باورهای دینی نظیر باور به معاد موجب کاهش افسردگی، ناامیدی و افزایش معنا به زندگی و ارتقاء سبک زندگی و کیفیت زندگی در سالمندان می‌گردد(۳۱, ۳۸). زیرا باور به خدا و جهان‌آخرت به عنوان یک منبع غنی از آرامش در سالمندی به حساب می‌آید (۲۸) لذا این باورها نقش مهمی در کاهش ترس از مرگ دارند (۳۹). زیرا اعتقاد به خدایی که ناظر بر تمامی امور هستی می‌باشد نقش مهمی در سازگاری مشکلات مربوط به سالمندی دارد (۴۰). بر همین اساس باور به معاد موجب کاهش هیجانات منفی، افزایش معنی در زندگی و ارتقاء سلامت روان سالمندان می‌گردد (۶, ۴۱). برای همین تقویت چنین باورهایی موجب ارتقاء سلامت روان و کیفیت زندگی سالمندان می‌گردد(۴۲).

مطالعات نشان می‌دهد باورهای دینی و اعتقاد به جهان‌آخرت نقش مهمی در سازگاری با مشکلات و به خصوص کنار آمدن با مرگ در سالمندان دارد (۴۳). ولی دلیل نتایج ناهمسو در نتایج مطالعه حاضر با سایر مطالعات می‌تواند ناشی از تفاوت‌های فرهنگی واحدهای پژوهش باشد. زیرا استان گلستان از نظر پراکندگی قومیت و مذهب یکی از استان‌های خاص در ایران می‌باشد.

نتایج این مطالعه بین باور به جهان آخرت با سن، جنس، تاهل اختلاف معنی‌داری را نشان نداد. نتایج با مطالعه حجتی و همکاران(۲۰۱۹) همسو می‌باشد. در مطالعه حسینی و همکاران(۲۰۱۷) باورهای معنوی در افراد متاهل و با سن بالاتر بیشتر می‌باشد. می‌تواند به دلیل وابستگی به فرزندان و خانواده باشد (۴۴). عدم همسانی نتایج این مطالعه با برخی مطالعات دیگر می‌تواند با تفاوت‌های فرهنگی و قومیتی واحدهای پژوهش در ارتباط باشد.

نتایج بین باور به جهان‌آخرت با تحصیلات ارتباط معنی‌داری را نشان داد. میزان باور به جهان‌آخرت در افراد با تحصیلات دانشگاهی بالاتر بود که نتایج این مطالعه ناهمسو با مطالعه حصاری و همکاران (۲۰۲۰) می‌باشد زیرا در مطالعه آنها میزان باور به معاد در سالمندان با مدرک تحصیلی دانشگاهی کمتر بود(۳۰). این درحالی می‌باشد که در مطالعه حاضر میزان باورها به جهان آخرت در افراد دانشگاهی بالاتر می‌باشد که این مسئله می‌توان در ارتباط با افزایش نگرش و دید افراد تحصیل کرده به زندگی باشد.

نتایج این مطالعه بین نگرش به مرگ با سن، جنس، تاهل اختلاف معنی‌داری را نشان نداد. ولی در مطالعه قاسمی و همکاران (۲۰۲۰) اضطراب مرگ در افراد مسن‌تر، متاهل و زن ها کمتر بود (۳۷). حجتی و همکاران(۲۰۱۹) باورهای دینی در افراد با تحصیلات دانشگاهی بیشتر از افراد بی‌سواد می‌باشد (۳۲). دلیل اضطراب مرگ پایین‌تر در افراد مسن و متاهل می‌تواند با تجارب زندگی و وابستگی به خانواده در ارتباط باشد. اضطراب مرگ پایین‌تر در زمان می‌تواند با ویژگی‌های جنسیت و انعطاف‌پذیری و سازگاری بیشتر زنان به مردان مرتبط باشد.

در مجموع می‌توان گفت باور به جهان‌آخرت و حیات پس از مرگ موجب درک عمیق‌تر زندگی می‌گردد. با توجه به تفاوت‌های فرهنگی و اعتقادی نیاز به مطالعات بیشتر با فرهنگ‌های متفاوت می‌باشد. در این مطالعه از محدودیت‌های پژوهش می‌توان به نحوه جمع‌آوری اطلاعات که پرسشنامه و روش خودگزارش دهی که گاها برای سالمندان خسته‌کننده بود اشاره نمود. همچنین محدودیت دیگر پژوهش جمعیت این مطالعه می‌باشد که لازم است در مطالعات مشابه با متغییرهای معنوی و دینی بر روی جمعیت بیشتری با شرایط مساوی از

[Downloaded from ndhj.lums.ac.ir on 2026-11-27]

نظر جنسیت انجام شود. زیرا بیشتر افراد شرکت‌کننده در این پژوهش را جنسیت زن تشکیل می‌داد. در خاتمه پیشنهاد می‌گردد مطالعات مشابه روی سایر متغییرهای شناختی نظیر امید، تنهایی، افسردگی یا اضطراب مرگ با باور به جهان‌آخرت انجام شود.

نتیجه‌گیری

باتوجه به نگرش بالای واحدهای پژوهش به باور به جهان‌آخرت و نگرش به مرگ، به عنوان یکی از ابعاد جدایی‌ناپذیر زندگی انسان‌ها به خصوص در سالمندی توجه ویژه‌ای صورت گیرد. زیرا باور به جهان‌آخرت و جهان پس از مرگ از باورهای تمامی مسلمانان می‌باشد. از آنجایی باور به جهان‌آخرت ممکن است موجب حالات عاطفی مثبتی گردد . نقش مهمی در افزایش نگرش به مرگ دارد. لذا لازم است مسئولین و مراقبین بهداشتی به این نیاز معنوی سالمندان توجه ویژه‌ای نمایند. با تقویت ابعاد معنوی موجب معنی‌دار شدن زندگی شوند.

تشکر و قدردانی

این مقاله از طرح مصوب معاونت علمی تحقیقاتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علی‌آباد کتول می‌باشد. که نویسندگان این مقاله بر خود لازم می‌دانند مراتب تقدیر و تشکر خود را از کلیه سالمندانی که در طرح ما را همکاری نمودند به عمل می‌آید.

[Downloaded from ndhj.lums.ac.ir on 2026-11-27]

Reference

1. Akhoondzadeh G, Jalalmanesh S, Hojjati H. Effect of reminiscence on cognitive status and memory of the elderly people. Iranian journal of psychiatry and behavioral sciences. 2014;8(3):75-80.
2. Hekmati Pour N, Hojjati H. Effects of Exercise on Mental Health of Elderly. gums-hnmj. 2016;26(4):36-42.
3. Khoshbakht Pishkhani M, Mohammadi Shahboulaghi F, Khankeh H, Dalvandi A. Spiritual Health in Iranian Elderly: A Concept Analysis by Walker and Avant's Approach. Yektaweb_Journals. 2019;14(1):96-113.
4. Jahangiri MM. Prediction of death anxiety, according to religious orientation and loneliness in elderly in Arak city. joge. 2017;1(4):58-66.
5. Gharibpour s, Hojati H. The effect of reality therapy on self-efficacy in mothers of children with Down syndrome . Iranian Journal of Nursing Research. 2019;13(6):63-7.
6. Moetamedi A, Pajouhinia S, Fatemi Ardestani MH. The Impact of Spiritual Wellbeing and Resiliency in Predicting Death Anxiety among Elderly People in Tehran. The-Neuroscience-Journal-of-Shefaye-Khatam. 2015;3(2):19-26.
7. Javaheri F, Yazdani M. Attitudes toward Death: Selected Sample from Tehran's elderlies. Journal of Iranian Social Studies. 2016;10(2.3):77-101.
8. Khodabakhshi-Koolaee A, Froozani AF. A comparison between loneliness and death anxiety among active and inactive elderly male living in nursing homes in Yazd. bums-nvj. 2018;5(16):1-15.
9. Lau BH, Wong DFK, Fung YL, Zhou J, Chan CLW, Chow AYM. Facing death alone or together? Investigating the interdependence of death anxiety, dysfunctional attitudes, and quality of life in patient-caregiver dyads confronting lung cancer. Psychooncology. 2018;27(8):2045-51.
10. Majidi A, Moradi O. Effect of Teaching the Components of Spiritual Intelligence on Death Anxiety in the Elderly. Yektaweb_Journals23.-110:(1)13;2018 .
11. Missler M, Stroebe M, Geurtsen L, Mastenbroek M, Chmoun S, van der Houwen K. Exploring death anxiety among elderly people: a literature review and empirical investigation. Omega (Westport). 2011;64(4):357-79.
12. Jung J, Roh D, Moon YS, Kim DH. The Moderating Effect of Religion on the Relationship Between Depression and Suicidal Ideation in the Elderly. J Nerv Ment Dis. 2017;205(8):605-10.
13. Golparvar M, Barazandeh A, Javadian Z. The Relationship between Big Five Personality Factors and Belief in an Unjust and a Just World, Beliefs of Justice Compensation. CPAP. 2014;2(10):61-74.
14. Brudek P, Sekowski M. Wisdom as the mediator in the relationships between religious meaning system and attitude toward death among older adults. Death Stud. 2019:1-12.
15. Saydshohadai M, Heshmat S, Seidfatemi N, Haghani H, Mehrdad N. The Spiritual Health of Seniors Living in Sanitarium and Home Residents. IJN. 2013;26(81):11-20.
16. Dashtbozorgi Z, Sevari K, Safarzadeh S. Effectiveness of Islamic Spiritual Therapy on the Feeling of Loneliness and Death Anxiety in Elderly People. Journal of Aging Psychology. 2016;2(3):177-86.
17. Sharif Nia SH, Hojjati H, Nazari R, Ghorbani4 M, Akhoondzade G. The effect of prayer on mental health of hemodialysis patients. Iranian Journal of Critical Care Nursing. 2012;5(1):20-34.
18. Robinson KA, Cheng MR, Hansen PD, Gray RJ. Religious and Spiritual Beliefs of Physicians. J Relig Health. 2017;56(1):205-25.
19. Jafari E, Heshmati R, Faghani R, Tanghestani M. The predictive role of self-efficacy resiliency and practice of religious beliefs in job burnout of nurse. UNMF. 2018;16(3):188-97.
20. Rizvi MAK, Hossain MZ. Relationship Between Religious Belief and Happiness: A Systematic Literature Review. J Relig Health. 20182.-1561:(5)56;7
21. Heidari M, Hoseinkhani N, Norouzzadeh R. Education for nurses about End-of-Life Concerns of the Elderly. J-Nurs-Edu. 2018;7(2):35-44.
22.Golparvar M, Vaseghi Z. Attribution Moderator of Relationship between Belief in a Just World with Female Students' Aggressive Reaction. iricss. 2011;12(4):1-12.
23.Jadidi A, Farahaninia M, Janmohammadi S, Haghani H. The Relationship between Spiritual Well-Being and Quality of Life among Elderly People Residing in Kahrizak Senior House. IJN. 2011;2456.-48:(72)
24.Golparvar M, Estabraghi E, javadian z. Modifying effect of believing in Day of Judgment on the relation between believing in just and unjust world and psychological well being. Studies in Islam and Psychology. 2013;6(11):75-94.
25. Ahmadi Farsani M, Heshmati R, Hashemi Nosrat Abad T, Rezazadeh S. The Comparison of Attitude toward death and Anxiety sensitivity between adolescents with cancer and normal adolescents. ijcair. 2019;1(3):29-37.
26.Hojjati H, Hekmati Pour N, Nasrabadi T, Hoseini S. Attitudes of Nurses towards Death. arumshcj. 2015;17(2):146-53.

[Downloaded from ndhj.lums.ac.ir on 2026-11-27]

27.Fountoulakis KN, Siamouli M, Magiria S, Kaprinis G. Late-life depression, religiosity, cerebrovascular disease, cognitive impairment and attitudes towards death in the elderly: Interpreting the data. Medical Hypotheses. 2008;70(3):493-6.
28.Bagheri Sheykhangafshe F, Shabahang R. Prediction of Psychological Wellbeing of Elderly People based on Spirituality, Social Support, and Optimism. mazujrh. 2020;7(2):22-32.
29.Aghajani MJ, Mosavi SS, Akbari B, Aboalghasimi S. Relation of Attachment to God and Psychological Hardiness with death anxiety of Retired Elderly Men. mazujrh. 2020;8(1):19-29.
30.Elham Hesari FSNKHH. The Relationship between Believing in Resurrection (Ma'ad in Islam) and Self-efficacy in Mothers of Children with Thalassemia. Indian Journal of Forensic Medicine & Toxicology. 2020;14(4):6211-7.
31.Adeleh Sadeghloo SMHHDB. Therapeutic Health Benefits of Religion Among Elderly- A Population based Representative Survey from Iran. Indian Journal of Forensic Medicine & Toxicology. 2020;14(3):1716-20.
32.hojjati H, Hekmatipour N. Relation to the practice of religious beliefs with lifestyle in the elderly. bums-nvj. 2019;6(19):1-13.
33.Amani A, Miracky B. Seniors' viewpoints about death phenomenon: A qualitative study. Aging Psychology. 2019;5(2):169-78.
34.Poordad S, Momeni K, karami J. Death Anxiety and Its Relationship With Social Support and Gratitude in Older Adults. Yektaweb_Journals. 2019;14(1):26-39.
35.Hosseini RS, Ebrahimi ME, Khalkhali V, Zamani N. The Relationship Between the Fear of Death and Religious Beliefs and Mental Disorders in the Elderly Living in Karaj Nursing Homes (2014). Yektaweb_Journals. 2019;14(2):144-61.
36.Kakabaraei K, Moazinejad M. The Relationship Between Finding Meaning in Life and Demographic Characteristics with Death Anxiety in the Elderly. Aging Psychology. 2016;2(1):47-37.
37.Ghasemi F, Atarodi A, Hosseini SS. The Relationship Between Religious Attitudes and Death Anxiety in the Elderly People. JRH. 2020;10(3):135-42.
38.Bernard M, Strasser F, Gamondi C, Braunschweig G, Forster M, Kaspers-Elekes K, et al. Relationship Between Spirituality, Meaning in Life, Psychological Distress, Wish for Hastened Death, and Their Influence on Quality of Life in Palliative Care Patients. Journal of Pain and Symptom Management. 2017;54(4):514-22.
39.Sharifi Saki S, Alipour A, AghaYousefi A, Mohammadi MR, Ghobari Bonab B. Relationship of Attachment Styles to God and Depression with Death Anxiety as a Mediator among Women with Breast Cancer. mazujrh. 2020;7(2):1-11.
40.Ramazani B, Bakhtiari F. Effectiveness of Spiritual Therapy on Cognitive Avoidance, Psychological Distress and Loneliness Feeling in the Seniors Present at Nursing Homes. joge41.-32:(3)3;2019 .
41.Rahpardaz F, Shirazi M. The Role of the Belief in a Justice World in Predicting Life Satisfaction among Female Students at University of Sistan and Baluchestan. Journal of Educational Psychology Studies. 2016;13(24):39-52.
42.Willard AK, Cingl L. Testing theories of secularization and religious belief in the Czech Republic and Slovakia. Evolution and Human Behavior. 2017;38(5):604-15.
43.Mehri Nejad SA, Ramezan Saatchi L, Paydar S. Death Anxiety and Its Relationship with Social Support and Adherence to Religion in the Elderly. Yektaweb_Journals. 2017;11(4):494-503.
44.Hosseini Ramaghani N, Mir Drikvand F, Panahi H. The role of communication skills, social support and daily spiritual experiences in predicting loneliness feeling of the elderly. joge. 2017;1(4):47-57.

[Downloaded from ndhj.lums.ac.ir on 2026-11-27]

The correlation between believing in resurrection and attitudes toward death among elderly people

Hadise sadat tabatabaei[1], mehrangiz ghabimi[2] , faezeh khajehmirzaei[3] , haniye Asadinejad[4], Nafiseh Hekmati Pour[5] , Fateme sheikhnejad[6]

1. Department of Medical Surgical Nursing, School of Nursing and Midwifery, Shiraz University, Shiraz, Iran.
2. Imam Khomeini Hospital Zabol University of Medical Sciences, Zabol, Iran.
3. Student Research Committee, University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences, Tehran, Iran.
4. Master of nursing. BandarGaz Martyrs Hospital, Golestan University of Medical Sciences, Gorgan, Iran.
5. Department of Nursing, Aliabad Katoul Branch, Islamic Azad University, Aliabad Katoul, Iran.
6. 5 Azar Hospital, Golestan University of Medical Sciences, Gorgan, Iran.

Abstract

Background & Objectives: *Belief in the Hereafter and the afterlife is present in all religions. Strengthening belief in the Hereafter leads to positive emotional states and increases adaptation to problems and reduces the fear of death and creates a meaningful life. Therefore, this study was conducted to investigate the correlation between belief in the hereafter and the attitude of death in the elderly in Golestan province in 1397.*

Materials and Methods: *The present study is a descriptive correlational study. The research sample is 230 elderly people over 60 years old. The data collection tool is the standard questionnaire of resurrection belief and attitude to death. Data were collected using self-report method and analyzed by descriptive statistics (mean and standard deviation) and inferential statistics (Spearman and Kruskal-Wallis correlation coefficient).*

Results: *The score of believing in resurrection was 70.62 + 8.41 and the score of attitude towards death was 128.08 + 16.58 among the samples. Pearson correlation test did not show a significant relationship between believing in resurrection and attitude towards death (r = 0.01, p = 0.9).*

conclusion*: The results of this study showed that there is no significant relationship between belief in the hereafter and the attitude of death in the elderly. Therefore, it is necessary to pay more attention to this issue by understanding the spiritual needs of the elderly. Because spiritual care has an important role in promoting health and quality of life based on the needs of the elderly.*

Keywords: *Believing in resurrection, Attitude towards death, Elderly*

[Downloaded from ndhj.lums.ac.ir on 2026-11-27]